

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

تائید اعضای هیات داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیات داوران نسخه نهایی پایان نامه خانم سعیده شمیم تحت عنوان: بررسی نقشمایه گل لوتوس در هنر ایران، هند و مصر - پروژه عملی: "رهایی انسان معاصر" را از نظر فرم و محتوی بررسی نموده و پذیرش آنرا برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد تائید می کنند.

امضاء	رتبه علمی	نام و نام خانوادگی	اعضای هیات داوران
	دانشیار	آقای دکتر محمد کاظم حسنونند	۱- استاد راهنما
	دانشیار	آقای دکتر محمد خزائی	۲- استاد ناظر
	استاد	جناب آقای دکتر غلامعلی حاتم	۳- استاد ناظر
	استادیار	دکتر علی اصغر فهیمی فر	۴- استاد ناظر
	استادیار	دکتر علی اصغر فهیمی فر	۵- نماینده تحصیلات تکمیلی

آیین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاست‌های پژوهشی و فناوری دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهش‌های علمی که تحت عناوین پایان‌نامه، رساله و طرح‌های تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد زیر را رعایت نمایند:

ماده ۱- حق نشر و تکثیر پایان‌نامه/رساله و درآمدهای حاصل از آنها متعلق به دانشگاه می باشد ولی حقوق معنوی پدید آورندگان محفوظ خواهد بود.

ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه/رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی باید به نام دانشگاه بوده و با تایید استاد راهنمای اصلی، یکی از اساتید راهنما، مشاور و یا دانشجو مسئول مکاتبات مقاله باشد. ولی مسئولیت علمی مقاله مستخرج از پایان‌نامه و رساله به عهده اساتید راهنما و دانشجو می باشد. تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه/رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب، نرم افزار و یا آثار ویژه (اثر هنری مانند فیلم، عکس، نقاشی و نمایشنامه) حاصل از نتایج پایان‌نامه/رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی کلیه واحدهای دانشگاه اعم از دانشکده ها، مراکز تحقیقاتی، پژوهشکده ها، پارک علم و فناوری و دیگر واحدها باید با مجوز کتبی صادره از معاونت پژوهشی دانشگاه و براساس آئین‌نامه های مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه یافته ها در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه/رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق معاونت پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این آیین‌نامه در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۸۷/۴/۱ در شورای پژوهشی و در تاریخ ۸۷/۴/۲۳ در هیأت رئیسه دانشگاه به تایید رسید و در جلسه مورخ ۸۷/۷/۱۵ شورای دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب در شورای دانشگاه لازم‌الاجرا است.

«اینجانب... دانشجوی رشته... نام خانوادگی...
مقطع کارشناسی ارشد... هنر و معماری...
معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس را در انتشار یافته‌های علمی مستخرج از پایان‌نامه / رساله تحصیلی خود رعایت نمایم. در صورت تخلف از مفاد آئین‌نامه فوق‌الاشعار به دانشگاه وکالت و نمایندگی می‌دهم که از طرف اینجانب نسبت به لغو امتیاز اختراع بنام بنده و یا هر گونه امتیاز دیگر و تغییر آن به نام دانشگاه اقدام نماید. ضمناً نسبت به جبران فوری ضرر و زیان حاصله بر اساس برآورد دانشگاه اقدام خواهم نمود و بدینوسیله حق هر گونه اعتراض را از خود سلب نمودم»

امضا:
تاریخ: ۱۳۸۸/۱۱/۹

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد/ رساله دکتری نگارنده در رشته **فناوری** است که در سال ۱۳۹۰ در دانشکده هنر و معماری دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی سرکار خانم/ جناب آقای دکتر **محمد کاظم حسینی** مشاوره سرکار خانم/جناب آقای دکتر _____ و مشاوره سرکار خانم/جناب آقای دکتر _____ از آن دفاع شده است.»

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تامین نماید.

ماده ۶: اینجانب **سید شمیم** دانشجوی رشته **فناوری** مقطع **کارشناسی ارشد**

تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی: **سید شمیم**
تاریخ و امضا: **۹۰/۱۱/۱**

دانشگاه تربیت مدرس

دانشکده هنر و معماری

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته: نقاشی

بررسی نقش مایه گل لوتوس در هنر ایران، هند و مصر

پروژه عملی: **رهایی انسان معاصر**

سعیده شمیم

استاد راهنما:

دکتر محمد کاظم حسنونند

بهمن ۱۳۹۰

تقدیم به

پدر و مادر مهربانم

با تشكر از استاد ارجمند

دكتر محمد كاظم حسنونند

چکیده

این پژوهش در پی ارائه و یافتن ویژگیهای گل لوتوس به مفهوم عام و کلی آن و همچنین جنبه‌ی تقدس آن در تمدن‌های مصر، ایران و هند بوده است. در این تحقیق اسطوره‌ها و ایزدان این سه تمدن که نماد نیلوفرین داشتند و جایگاه این نقشمایه و سیر تحول لوتوس در سه تمدن نامبرده مورد تحقیق و بررسی قرار گرفته است.

در هر تمدن این گل شاخصه ویژه اسطوره‌ها و ایزدانی است که به گونه‌ای در تصاویر توسط لوتوس به نمایش درآمده بودند. لوتوس نمادی از ایزدانی چون لاکشمی، ویشنو، برهما و بودا در تمدن هند؛ اهورامزدا، آناهیتا و مهر در تمدن ایران و رع، هوروس، نفرتوم، اوزیریس و... در تمدن مصر باستان بود.

زندگی در آب و حالت خاصی که در رویدن این گل وجود دارد و همین‌طور وجود ایزدانی در کنار نیلوفر که قابل ستایش افراد بوده اند به گونه‌ای سبب تقدس این گل شده است.

این تحقیق به صورت تطبیقی به بررسی این گل از نظر قدمت در سه تمدن نامبرده پرداخته و نمادهای این گل را مورد توجه قرار داده است. با توجه به نظریه دانشمندان و مدارک موجود، این گل از مصر به ایران و آنگاه به هند رفته و به مرور زمان حالت بومی به خود گرفته بود.

با توجه به بررسی‌های انجام شده می‌توان، لوتوس را نماد نجابت، رشد معنوی، کمال و چرخه تولد و رشد انسان نامید.

روش انجام این تحقیق از طریق روش‌های توصیفی، تاریخی و مقایسه‌ای با تکیه بر مراجع و منابع مکتوب و موجود انجام گرفته و روش گردآوری اطلاعات نیز از طریق فیش برداری و کتابخانه‌ای بوده است.

واژگان کلیدی:

لوتوس-هنر-مصر-هند-ایران-بوداگرایی

فهرست مطالب

عنوان.....	صفحه.....
فهرست تصاویر.....	د.....
فهرست جدول ها.....	ز.....
کلیات تحقیق	۳.....
فصل اول: اسطوره ومفاهیم آن	۵.....
۱-۱-معنی اسطوره	۶.....
۱-۱-۱-ریشه اساطیر ایرانی	۱۲.....
۱-۱-۲-اساطیر هندی،ایرانی ومصری	۱۴.....
۲-۱-مفهوم نماد	۱۶.....
۱-۲-۱-نقش نماد	۱۷.....
۲-۲-۱-نمادهای نیلوفرآبی	۲۰.....
۳-۱-لوتوس چیست؟	۲۲.....
۴-۱-لوتوس از یک برکه تا گنبدیک قصر	۲۴.....
۵-۱-ریشه های افسانه هادرلوتوس	۲۶.....
۶-۱-قدمت بیش از پنج هزارساله لوتوس	۲۷.....
فصل دوم: لوتوس در تمدن هند	۳۱.....
۱-۲- تمدن هند:	۳۲.....
۲-۲- گل نیلوفر در تمدن هند:	۳۲.....
۳-۲- جنبه های مذهبی نیلوفرآبی در هند	۳۵.....
۴-۲- نقش نیلوفر در آغاز آفرینش در مهابهارت	۳۸.....
۵-۲- خدایان هند	۴۴.....
۱-۵-۲- ویشنو:	۴۴.....
۲-۵-۲- برهما	۴۸.....
۳-۵-۲- شیوا	۵۱.....

۵۴	۶-۲- الهه لوتوس .....
۵۵	۷-۲- حضور نیلوفر در معماری هندو .....
۵۶	۸-۲- حالت لوتوس در سنت یوگا .....
۵۷	۱-۸-۲- تمرکز نیروی معنوی (Dharana) .....
۵۸	۹-۲- نحوه‌ی استفاده از گل نیلوفر در رقص هندی .....
۵۹	۱۰-۲- اهمیت حضور لوتوس در اندیشه بودایی .....
۷۰	فصل سوم: لوتوس در تمدن ایران .....
۷۱	۱-۳- نیلوفر در ایران .....
۷۴	۲-۳- آب و نیلوفر در هنر ایران باستان .....
۷۵	۳-۳- ایزدان ایرانی .....
۷۵	۱-۳-۳- آناهیتا .....
۷۷	۲-۳-۳- میترا .....
۸۰	۴-۳- نمونه هایی از حضور نیلوفر در هنر ایران .....
۸۱	۵-۳- لوتوس در تمدن ایران .....
۸۲	۱-۵-۳- لوتوس در عصر پیش از هخامنشی .....
۸۳	۲-۵-۳- نقش گلها و گیاهان در تخت جمشید .....
۸۵	۳-۵-۳- گل نیلوفر آبی = گل خورشید .....
۸۷	۶-۳- لوتوس در معماری هخامنشیان .....
۹۳	۱-۶-۳- بنیانهای نظری زیرستونهای نیلوفری در تخت جمشید و پاتالی پوترا .....
۹۴	۷-۳- لوتوس در پارچه های هخامنشی .....
۹۶	۸-۳- نقش نیلوفر آبی در اشکانیان .....
۹۷	۹-۳- نیلوفر آبی در ساسانیان .....
۹۷	۱۰-۳- نقش گل لوتوس در هنر مانوی .....
۹۸	۱۱-۳- لوتوس در دوران اسلامی .....
۹۹	۱۲-۳- نقش لوتوس در طراحی قالی .....

۱۰۲	فصل چهارم: لوتوس در تمدن مصر
۱۰۳	۱-۴- تمدن مصر
۱۰۴	۲-۴- فرهنگ و تمدن مصر باستان
۱۰۴	۱-۲-۴- مومیایی:
۱۰۶	۲-۲-۴- خط‌هیروگلیف:
۱۰۶	۳-۲-۴- اهرام:
۱۰۹	۳-۴- نقش لوتوس در تمدن مصر
۱۱۰	۴-۴- افسانه پیدایش جهان
۱۱۰	۱-۴-۴- افسانه رب النوع خپری
۱۱۰	۲-۴-۴- افسانه رب النوع آتوم:
۱۱۱	۵-۴- خدایان مصر
۱۱۲	۱-۵-۴- خدای خورشید (رع)
۱۱۴	۲-۵-۴- هایپی: ایزدرودنیل
۱۱۴	۶-۴- نیلوفر در آیین و هنر مصر باستان
۱۲۶	فصل پنجم: بحث
۱۴۲	نتیجه‌گیری:
۱۴۴	فهرست منابع و مأخذ
۱۴۸	شرح و تصاویر کار عملی
۱۶۷	چکیده انگلیسی

فهرست تصاویر

عنوان.....صفحه

- تصویر ۱ : نیلوفرآبی (http://www.lotus.mihanblog.com) در تاریخ ۹۰/۲/۳ ..... ۲۰
- تصویر ۲: نیلوفرآبی (http://www.lotus1.mihanblog) در تاریخ ۸۹/۱۰/۹ ..... ۲۳
- تصویر ۳: پیدا کردن شراب خدایان از اعماق اقیانوس توسط خدایان و اهریمنان (اسرار مکنون یک گل، دکتر حسن بلخاری قهپی، ص ۱۴۱) ۲۶
- تصویر ۴: خلق شدن برهما از ناف ویشنو (اسرار مکنون یک گل، بلخاری، ص ۳۶ و ۱۴۲) ۲۷
- تصویر ۵: الهه مادر (اسرار مکنون یک گل، بلخاری، ص ۱۴۳) ۲۹
- تصویر ۶: خلق افرینش با خلق برهما (اسرار مکنون یک گل، بلخاری، ص ۳۸) ۳۶
- تصویر ۷ : برهما (اسرار مکنون یک گل، بلخاری، ص ۳۷) ۳۶
- تصویر ۸ : چرخ ارابه سوریا، الهه خورشید (اسرار مکنون یک گل، بلخاری، ص ۳۹) ۳۹
- تصویر ۹: سوریا الهه خورشید (اسرار مکنون یک گل، بلخاری، ص ۴۰) ۴۰
- تصویر ۱۰: لاکشمی، همسر ویشنو (اسرار مکنون یک گل، بلخاری، ص ۴۱) ۴۰
- تصویر ۱۱: حمل کریشنا و ادا بر پشت گارودا (اسرار مکنون یک گل، بلخاری، ص ۴۴) ۴۱
- تصویر ۱۲ : راوی وار (اسرار مکنون یک گل، بلخاری، ص ۴۶) ۴۲
- تصویر ۱۳: بری هسپاتی (اسرار مکنون یک گل، بلخاری، ص ۴۷) ۴۲
- تصویر ۱۴ : سوما (اسرار مکنون یک گل، بلخاری، ص ۴۸) ۴۲
- تصویر ۱۵: ویشنو در اولین تجلی خود نقاشی روی کاغذ قرن ۱۸ میلادی (اسرار اساطیر هند، دکتر امیر حسین ذکرگو، ص ۲۳۶) ۴۵
- تصویر ۱۶: ویشنو، بانیلوفری در دست (اسرار مکنون یک گل، بلخاری، ص ۴۲) ۴۶
- تصویر ۱۷: شمایل سنگی برهما نشسته بر تختی از نیلوفرآبی (اسرار اساطیر هند، ذکرگو، ص ۲۲۶) ۴۸
- تصویر ۱۸: برهمای پنج سوار بر یک غاژ (اسرار اساطیر هند، ذکرگو، ص ۲۷۶) ۵۰
- تصویر ۱۹: سرسوتی همسر برهما، تندیس عاج (اسرار اساطیر هند، ذکرگو، ص ۹۴) ۵۱

- تصویر ۲۰: شمایل مفرغین شیوادریهات ناتراج به معنی سلطان رقص (اسرار اساطیر هند، ذکر گو، ص ۲۲۷) ۵۲
- تصویر ۲۱: شیوا و زن او پارواتی در حال به رشته کشیدن جمجمه مردگان (اسرار اساطیر هند، ذکر گو، ص ۷۷) ۵۴
- تصویر ۲۲: حرکت لوتوس دریوگا (<http://fa.wikipedia.org/wiki>) در تاریخ ۸/۹/۸۹ ..... ۵۷
- تصویر ۲۳: پادماپانی در ایین بودایی، خدای نیلوفر به دست (اسرار مکنون یک گل، بلخاری، ص ۶۴) ۶۰
- تصویر ۲۴: تولد بودا (اسرار مکنون یک گل، بلخاری، ص ۱۴۴) ۶۲
- تصویر ۲۵: نیلوفر نماد ظهور و تجلی بودا (اسرار مکنون یک گل، بلخاری، ص ۶۸) ۶۴
- تصویر ۲۶: نیلوفر بعنوان پایه تخت بودا (اسرار مکنون یک گل، بلخاری، ص ۶۹ و ۷۰) ۶۵
- تصویر ۲۷: جای پای بودا (اسرار مکنون یک گل، بلخاری، ص ۷۱) ۶۵
- تصویر ۲۸: سانچی و بهار هات با حجاری برجسته (اسرار مکنون یک گل، بلخاری، ص ۱۴۵) ۶۷
- تصویر ۲۹: نقش مایه رزت در تخت جمشید) (<http://par3e.mihanblog.com/post/category1>) در تاریخ ۸/۹/۸۹ ..... ۷۱
- تصویر ۳۰: نقش لوتوس بر دیواره تخت جمشید) (<http://par3e.mihanblog.com/post/category1>) در تاریخ ۸/۹/۸۹ ..... ۷۲
- تصویر ۳۱: نقش لوتوس بر ستونهای تخت جمشید) (<http://par3e.mihanblog.com/post/category1>) در تاریخ ۸/۹/۸۹ ..... ۷۲
- تصویر ۳۲: لوتوس در دست شاهان هخامنشی) (<http://par3e.mihanblog.com/post/category1>) در تاریخ ۸/۹/۸۹ ..... ۷۳
- تصویر ۳۳: نیلوفر آبی) (<http://agriculture.mihanblog.com>) در تاریخ ۳/۲/۹۰ ..... ۷۴
- تصویر ۳۴: اناهیتا، الهه آب) (<http://fa.wikipedia.org/wiki>) در تاریخ ۸/۱۱/۸۹ ..... ۷۶
- تصویر ۳۵: نقش سرو، نیلوفر و نخل بر بدنه پلکان ابادانا، نمادی از اهورامزدا، میترا و اناهیتا) (<http://par3e.mihanblog.com/post/category17>) در تاریخ ۵/۲/۹۰ ..... ۸۴
- تصویر ۳۶: غنچه نیلوفر در دست بزرگان ملل (عکس از نگارنده، تیر ۸۹) ۸۶
- تصویر ۳۷: نقش مایه نیلوفر در تخت جمشید) (<http://fa.wikipedia.org>) در تاریخ ۳/۲/۹۰ ..... ۸۷

- تصویر ۳۸: لوتوس زنگوله ای درزیرستونهای تخت جمشید
 ۸۸ .....<http://seemorgh.com/culture/default.aspx> در تاریخ ۹۰/۲/۳
- تصویر ۳۹: ستونهای زنگوله ای تخت جمشید(عکس از نگارنده، تیر ۹۰) ۸۹
- تصویر ۴۰: نیلوفر در دست چپ شاه هخامنشی
 ۹۰ .....<http://par3e.mihanblog.com/post/category17> در تاریخ ۹۰/۲/۵
- تصویر ۴۱: نقشمایه لوتوس و درخت سرو بر دیوار کاخ اپادانا(اسرار مکنون یک گل، بلخاری، ص ۱۰۶) ۹۱
- تصویر ۴۲: نیلوفر در دست یکی از شاهان هخامنشی(اسرار مکنون یک گل، بلخاری، ص ۱۰۵)
 ۹۴ .....
- تصویر ۴۳: یکی از چهار تابوت کوچک طلایی به طول ۳۹ سکه امعوا و احشاء فرعون داخل آن
 قرار داشت(اسرار تمدن مصر باستان، به نام محمد پناه، ص ۱۴۳) ۱۰۵
- تصویر ۴۴: تابوت معروف طلایی، برای ساخت این تابوت ۱۸۷ سانتیمتری ۱۱۴
 کیلو طلای خالص بکار رفته است(اسرار تمدن مصر باستان، محمد پناه، ص ۱۴۳) ۱۰۵
- تصویر ۴۵: اهرام مصر (<http://fa.wikipedia.org/wiki>) در تاریخ ۹۰/۳/۹ ..... ۱۰۷
- تصویر ۴۶: نیلوفرابی، مصر (<http://www.lotus1.mihanblog.com>) در تاریخ ۹۰/۲/۳ ..... ۱۱۵
- تصویر ۴۷: نیلوفرهای باژگون در ستونهای تخت جمشید (عکس از نگارنده، تیر ۹۰) .. ۱۱۹
- تصویر ۴۸: جام طلایی(اسرار تمدن مصر باستان، محمد پناه، ص ۱۰۳) ۱۲۱
- تصویر ۴۹: سینه ریز جواهر نشان(اسرار تمدن مصر باستان، محمد پناه، ص ۱۴۰) ۱۲۲
- تصویر ۵۰: پیکر نشسته خفرع(اسرار مکنون یک گل، بلخاری، ص ۱۲۷) ۱۲۴
- تصویر ۵۱: تالار ستون دار کرنک با سرستونهای کاسه ای زنگوله ای(اسرار مکنون یک گل، بلخاری، ص ۱۲۸) ۱۲۵
- تصویر ۵۲: لوتوس واژگون درزیرستونهای تخت جمشید و سرستون سرنات، نماد ملی دولت
 هند(اسرار مکنون یک گل، بلخاری، ص ۱۲۹ و ۱۳۰) ۱۲۷
- تصویر ۵۳: تولدمیترا(اسرار مکنون یک گل، بلخاری، ص ۱۰۲) ۱۳۰
- تصویر ۵۴: لوتوس تمپل (معبد نیلوفر) (<http://fa.wikipedia.org/wiki>) در تاریخ ۹۰/۲/۳
 ۱۳۴ .....

تصویر ۵۵: پیکر ایزد مهر بر روی گل نیلوفر در طاق بستان (طاق بستان، یوسف مرادی، ص ۷)..... ۱۳۷

تصویر ۵۶ : پیکره آناهیتا در طاق بستان (طاق بستان، یوسف مرادی، ص ۱۹)..... ۱۳۹

فهرست جدول ها:

عنوان.....	صفحه
جدول ۱-۵ جدول مقایسه ای سرستونهای زنگوله ای سه تمدن هند، ایران و مصر.....	۱۳۳
جدول ۲-۵: جدول مقایسه ای سیرتحول لوتوس در تمدن های نامبرده از نظر نمادها، آثار هنری و معماری و خدایان	۱۴۰
جدول ۳-۵: جدول مقایسه ای سیرتحول لوتوس در تمدنهای هند، ایران و مصر از آیینی به کاربردی	۱۴۱

مقدمه

در جهان اعتقادی انسان، گل و گیاه نمادی از تولد، رشد، تکامل و به طور کلی زندگی دانسته شده و هم جلوه هایی قدسی یافته است. گلها داستانهایی بس شگفت انگیز دارند؛ همراه با قدیمی ترین اساطیر، از گلها و بوته های گل سخنی به میان آمده است.

در مورد گلها، اساطیر هر یک از ملل و جماعات داستانهایی مختلفی دارند که علاقه و عشق آنان را نسبت به گلها به خوبی می رساند. گلها از زمانهای قدیم مظهر احساسات، عواطف و غرائز بشری به شمار می رفته اند.

در بیان شعرای مختلف گلها دارای مفاهیم و معانی خاصی هستند؛ به طوری که داغ دل معشوق و بیان فراق را به گل لاله و سرخی آن، شهلائی چشم معشوق را به نرگس، بلندی قامت یار را به سرو و بیان خاموش و خوش ترکیب را به غنچه تشبیه کرده اند.

حیات طولانی و پر رمز و راز گل لوتوس و تقدس آن نزد تمامی ملل و اقوام شرق و غرب و اعتلای آن در بین اقوام مختلف ما را بر آن می دارد تا به دنبال تقدس و رد پای آن، در هنرهای ملل مختلف رهسپار شویم.

نیلوفر آبی در شرق باستان همانقدر اهمیت دارد که گل رز در غرب. نیلوفر به معنای شکفتن معنوی می باشد. این گل در مصر نماد باروری و علامت مشخصه نیل علیا بود. در فرهنگ سومری و سامی در کنار ایزدان دیده می شود، در فرهنگ چینی نشانه ی پاک، صلح و باروری است. در فرهنگ هندو، نماد خودزایی، نامیرایی و نوزایی ازلی و سلامتی است. نیلوفر نماد کمال است و در ایران نماد نور است. جنبه ی تقدس آن در آغاز، از محیط آبی ناشی می شد. ظهور نیلوفر از آبهای اولیه که عاری از هرگونه آلودگی بوده، نشانه ی خلوص، پاک و نیروی بالقوه است که از درون آن، نیروی مقدس حیات، دانش و معرفت ظهور می کند.

نیلوفر یک نشان تاریخی است. گل نیلوفر برای آریایی های باستانی، مظهر پیدایش مینویی و جاودانگی بود زیرا این گل تنها آفریده ای بود که در مردابهای خاموش و بی جنب و جوش پدید می آمد.

اوشو درباره نیلوفر آبی چنین می گوید:

«عشق نیلوفر آبی پنهان در گل و لای است. نیلوفر آبی از لجن زاده می شود. ولی تو آنرا به این خاطر که از لجن زاده شده نکوهش نمیکنی. تو نیلوفر آبی را گل آلود نمی خوانی. تو نیلوفر آبی را کثیف قلمداد نمی کنی. عشق... زاییده می شود و آنگاه، عبادت از عشق زاییده می شود و سپس خدا در اثر عبادت در انسان تجلی می یابد. و این انسان به بالاتر و بالاتر، به اوج ادامه می دهد.» اوشو

نیلوفر آبی با برآمدن آفتاب باز و با فرو رفتن آن بسته می شود و بدین انگیزه مظهر خورشید است و با میترا همبستگی دارد. هخامنشیان که به میترا دلبستگی فراوانی داشتند از شاخه و گل و برگ نیلوفر که نماد میترا بود در آرایش ساختمانهای تخت جمشید سود بسیار برده اند. همچنین در این دوره از این گل در مراسم رسمی و درباری استفاده می کرده اند. در حجاریهای طاق بستان کرمانشاه، گل نیلوفر مربوط به زمان ساسانیان دیده می شود.

در جای جای آثار تاریخی ایران و بسیاری تمدنهای دیگر این نقش خود را آشکارا می نماید و نشانگر اهمیت و تقدس این گل می باشد. حتی تحول این نقشمایه دارای سیر تکاملی بوده و از لحاظ محتوایی و صوری در تمدنهای مختلف بر هم تاثیر گذار بوده است.

سعیده شمیم_ زمستان ۱۳۹۰

کلیات تحقیق

تعریف مسأله:

لوتوس کلمه ای است یونانی که معنای لطیف و بنیادی دارد و به ویژه در اصل ظهور و تجلی عالم از میان آبهای آشفته آغازین و نظمی زیبا و حیرت انگیز در عالم، حضوری عمیق تر و صریح تر دارد. گل لوتوس مقدس است. ریشه هایش در زمین فرو رفته و ساقه اش در آب راست روییده و در هوا قد کشیده و رو بسوی شراره های آتش خورشید می گرداند. وجه اشتراک مقدس بودن این گل در نزد ایرانیان (مظهر سه خدایی یعنی میترا، اناهیتا و اهورامزدا) و مذهب بودایی و تمدن هند، همچنین تمدن مصر قابل بررسی است. مشابهت تولد لوتوس با تولد انسان که هر دو از گل (لجن) به وجود می آیند و رشد می نمایند قابل توجه و نگرش است و شاید به همین دلیل می توان لوتوس را سمبل جهان دانست.

در این تحقیق قصد بر این است که گل لوتوس در هنر ایران، هند و مصر از لحاظ موارد استفاده و بیان نمادها مورد بررسی قرار بگیرد. این پژوهش به نمود گل لوتوس در هنر این سه تمدن و جایگاه خاص گلها و گیاهان در اساطیر ایرانی و نقش لوتوس از عصر پیش از هخامنشی تا مانوی و دوران اسلامی پرداخته و ریشه عمیق لوتوس را در اسطوره های هند مورد توجه قرار خواهد داد. در این مقوله به لوتوس در تمدن مصر و سمبل آن در این تمدن نیز اشاره می شود و به طور کلی نماد مذهبی این گل برای اقوام مختلف و معنای اسطوره ای و خاص آن و قداست و زیبایی به کار گیری اش در هنر بودیسم مورد مطالعه واقع خواهد شد.

پرسشهای اصلی:

۱. جنبه های قدسی گل لوتوس چیست؟
۲. آیا معنای گل لوتوس در فرهنگهای مختلف یکسان است؟
۳. جایگاه نقشمایه لوتوس در تمدنهای هند، مصر و ایران چگونه است؟
۴. آیا نقشمایه و معنای لوتوس از لحاظ صوری و محتوایی در فرهنگهای مختلف بر هم تأثیر گذاشته اند؟
۵. سیر تحول گل لوتوس در تمدنهای ایران و هند و مصر چگونه بوده است؟

فرضیه ها

۱. به نظر می رسد اختصاصی بودن نحوه رویش و رشد لوتوس آنرا مقدس کرده است.
۲. به نظر می رسد معنای نقشمایه گل لوتوس در تمدنهای هند، ایران و مصر مشترک است.
۳. نقشمایه گل لوتوس در تمدنهای ایران، هند و مصر جایگاه مقدسی داشته و از لحاظ صوری و محتوایی در فرهنگهای مختلف در هم تاثیر گذاشته اند.
۴. به نظر می رسد تحول گل لوتوس در تمدنهای نامبرده سیری تکاملی داشته است.

اهداف:

۱. تلاش جهت تعیین معنایی لوتوس در سه تمدن ایران، هند و هند
  ۲. تلاش جهت شناخت بیشتر نسبت به جایگاه گل لوتوس در این سه تمدن.
- مواد و روش انجام تحقیق
- از طریق روشهای توصیفی، تاریخی و مقایسه ای با تکیه بر مراجع و منابع مکتوب و موجود.
- استنتاج:
- بررسی و جستجوی لوتوس از لحاظ هنری در تمدنها و دورههای متفاوت
- تطبیق:
- پس از توصیف و تشریح مساله و تعیین جوانب و ابعاد قضیه، موضوع را تعریف کرده و ابعاد و جوانب آنان معین و جهت آن مشخص خواهد شد.
- بحث:
- عرضه جنبه های گوناگون قضیه و ثابت نمودن فرضیه ها از طریق بررسی تصاویر و آثار بر جای مانده هنری در تمدن مصر، ایران و هند.
- روش گردآوری اطلاعات
- فیش برداری و کتابخانه ای و مراجعه به سایتهای اینترنتی و عکسبرداری از آثار